

LLUÍS COSTA. Universitat de Girona

EVOLUCIÓ HISTÒRICA DE LA PREMSA: ESTUDI DE CAS. GIRONA-FIGUERES (1800-1936)

Els orígens: premsa i política

L'evolució històrica de la premsa de Girona i Figueres presenta els trets més característics i definidors del model de periodisme català. Ambdues ciutats presenten elements comunicatius comuns, propis del seu entorn territorial i d'un mateix marc polític i social. Naturalment, la condició de capital provincial de la ciutat de Girona li conferia, amb relació a Figueres, unes possibilitats més favorables a l'edició periodística, fins al punt que Jaume Guillaumet ha considerat Girona com una ciutat que disposà històricament d'un sistema informatiu local complet, o sigui un sistema de diaris, periòdics i revistes, destinat a satisfer de manera general totes les necessitats informatives de la ciutat i la seva àrea d'influència. Figueres, en el context general de la premsa comarcal, ha desenvolupat un dels models més reeixits del sistema informatiu complementari, aquell que no «introdueix els mínims de professionalització que registrem en els del primer nivell (el cas de la ciutat de Girona), que la pràctica del periodisme assoleix més plenament un caràcter obert i popular, sense que d'això es ressentin especialment la qualitat i l'interès dels seus periòdics».¹ El primer periòdic que veié la llum a la ciutat de Girona fou la *Gazeta de Gerona*, l'any 1787, quan la ciutat tenia

8.014 habitants. En canvi, Figueres, que a finals del segle XVIII ultrapassava molt lleugerament els 5.000 habitants, tardarà poc més de vint anys, fins el 1809, a encetar la seva experiència en l'àmbit de la premsa, amb l'aparició del bisetmanari la *Gazeta de Figueras*.² El punt d'arrencada de la premsa figuerenca té algunes similituds amb el cas de Girona: el nom de la capçalera, *Gazeta* –molt habitual a l'època–, i sobretot aquesta representació periodística del govern francès, que encetava una experiència molt peculiar amb la premsa, d'acord amb l'estratègia política d'adulació a la població catalana, època coneguda amb el nom d'assaig catalanista: l'idioma oficial era el català i les proclames contenien un esperit particularista. La *Gazeta de Figueras* que sortí fins al començament de 1810 era redactada en castellà, català i francès, els mateixos idiomes que emprà la *Gazette de Gironne* (1812), també bisetmanal i editada per iniciativa de l'administració napoleònica.

Després de la Guerra del Francès es va fer el silenci periodístic a Figueres, mentre que a Girona es continuà la dinàmica encetada aquells anys, que va permetre des d'una certa representació de premsa en els anys del Trienni Liberal, fins a l'aparició, l'any 1834, de la publicació més oficial que hi pot haver, com a producte de la capitalitat provincial: el *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*, quan tot just feia un any de l'establiment definitiu de les capitals provincials. El cert és que fins la Constitució del 1837 l'antic règim reservava les notícies polítiques i militars a les gasetes oficials, limitades a una funció estrictament administrativa. La llibertat proclamada per la nova constitució faria possible l'aparició d'un reguitzell de publicacions, tant a Girona com a Figueres, per bé que la legislació posterior al text constitucional fou molt restrictiva. El ventall polític s'obria al món de la premsa: a Figueres a l'any 1842 apareixien el liberal *Hola Suelta o Aviso* i el republicà *El Ampurdanés*, mentre que a Girona es publicaven el progressista *El Vigilante*, el republicà *El Centralista* (1843) o el liberal *El Centinela de los Pirineos* (1855). Evidentment, no havia arribat l'època dels grans diaris, però de forma progressiva, si bé sovint amb periples efímers, les dues primeres ciutats gironines s'anaven poblant de premsa periòdica. El Sexenni Revolucionari (1868-1874)

La impremta de *L'Autonomista* als anys trenta. Foto: Arxiu personal de Lluís Costa

temes-2)

fou, sens dubte, la primera gran embranzida periodística propiciada per un increment molt considerable de la llibertat de premsa. A la ciutat de Girona en sis anys apareguren 22 títols –pocs menys dels que s’havien publicat durant

Portada de l'*Empordà Federal* del 13 d'abril de 1932. Foto: Biblioteca Fages de Climent de Figueres. Imatge extreta de Jaume Guillaumet et al. (2009)

gairebé 81 anys, des dels orígens al 1868–, dels quals aproximadament 18 es poden catalogar com d'orientació política.³ A Figueres, durant el Sexenni, l'eclosió del republicanisme, sobretot federalista, es fa evident, també, en l'àmbit de la premsa. En aquesta època posa la proa un dels grans diaris figuerencs: *El Ampurdanés*, que s'havia començat a publicar l'any 1861 com un periòdic d'informació general i local, i que a partir del nou règim defensà diverses opcions de l'espectre republicà.

L'inici d'una nova concepció periodística

La Girona de l'any 1900 tenia censats 15.787 habitants. La indústria encara era molt precària, i subsistien essencialment les estructures tradicionals. Figueres s'havia acostat al nombre d'habitants de la ciutat de Girona, i començà el segle amb 13.192 ànimes. En tot cas, però, parlar de modernitat en el conjunt de l'Estat espanyol en aquells moments era pura utopia. Els índexs d'analfabetisme eren molt alts: dos de cada tres ciutadans espanyols no sabien ni llegir ni escriure. Els horaris laborals eren interminables i els sous

molt baixos. En definitiva, els condicionaments per afavorir la lectura eren nefastos, atès el dèficit de diners, temps i formació que patia una gran part de la població. Malgrat això, el nombre de publicacions periòdiques creixia progressivament. A la ciutat de Girona, de l'any 1900 al 1923 van veure la llum 93 nous periòdics, xifra que representava un increment percentual del 35 % amb relació al darrer quart de segle. A Figueres van aparèixer 34 noves publicacions en el mateix tram cronològic, algunes tan significatives com *La Veu del Ampurdà*, que sortia el mateix any 1900, o *Empordà Federal*, el 1911.

Els canvis socials esdevinguts en el primer terç del segle xx havien d'influir necessàriament en la premsa. Es començava a gestar el que es coneixeria com la societat, la cultura i la comunicació de masses. Certament s'albiraven canvis en el món de la premsa i es començava a fer perceptible la introducció d'un nou model, sustentat en l'organització empresarial del periòdic, i que tenia com a finalitat prioritària la difusió de la notícia i la rendibilització del negoci. De fet, aquest fenomen responia al trànsit de la societat tradicional a la societat industrial de masses. Les transformacions que caracteritzen el primer terç del segle xx a Catalunya contenen trets susceptibles de tenir una notable incidència en el camp comunicatiu: concentració urbana, noves vies de comunicació, avenços significatius en els mitjans de transport i progressiu augment del nivell educatiu, per bé que l'analfabetisme continuava col·pint la societat.

De 1913 a 1920 Girona era la ciutat de l'Estat amb una proporció més elevada de periòdics amb relació al nombre d'habitants (1.136 habitants per periòdic el 1913, i 933 l'any 1920), tot i que no disposava de cap projecte de premsa amb una base empresarial sòlida, la qual cosa provocava un remarcable dèficit de premsa d'informació general, és a dir, de noticiaris no lligats obertament a corrents ideològics.

La premsa gironina mostrava evidents debilitats per satisfer la demanda esmentada –no és estranya l'enorme incidència dels diaris barcelonins en els lectors gironins–, malgrat que des d'un punt de vista estrictament formal els periòdics de Girona més consolidats, com ara *El Autonomista* o el *Diario de Gerona*, procuraven sintonitzar amb sistemes periodístics que evidenciaven clarament els signes de modernitat. Això es nota en el tractament temàtic, a voltes de manera prioritària, d'algunes informacions que denotaven voluntat de «popularització» o «massificació»: futbol, curses de braus, teatre, cinema, «ecos de sociedad»

o bé seccions que versaven sobre l'estètica femenina. Aquests periòdics, que transitaven entre el model de premsa d'opinió i un model que cercava el mimetisme de la premsa de masses, trobaven una certa rèplica en els figuerencs *La Veu del Ampurdà* (més tard *La Veu de l'Empordà*), *Empordà Federal* i fins i tot *Nuevo Figueras*, malgrat que a diferència dels dos periòdics gironins mai no van tenir una periodicitat diària i que en cap dels casos –ni a Girona ni a Figueres– aquests periòdics van ultrapassar els 1.000 exemplars de tiratge.

La Segona República representa, com ha afirmat el professor Joan Manuel Tresserras, el període més brillant de la història del periodisme espanyol. En aquells anys cristal·litza un discurs periodístic de masses, perfectament homologable al periodisme europeu, amb un nivell intel·lectual alt i una vocació política evident. Malgrat que el discurs i la controvèrsia política es reactivaren en aquest període i la premsa, en conseqüència, recuperà part de la tradició vuitcentista del periodisme ideològic, la societat volia estar informada i les seves inquietuds també reclamaven nous temes d'interès. Ens trobem, així, amb la creació d'un model de periodisme modern, renovador i innovador, que participa de l'immillorable corrent cultural, i que sucumbirà, només, sota els efectes de la guerra i sobretot de la llarga dictadura franquista. Els dos grans diaris gironins, *L'Autonomista* i el *Diari de Girona*, representarien, en gran mesura, aquesta realitat. A Figueres, malgrat no haver-hi una definició empresarial tan sòlida com a Girona –propiciada per les famílies Rahola, pel cas de *L'Auto-*

nomista, i Masó pel *Diari de Girona*–, culminaria, en el període republicà, el procés cap al sistema informatiu local. El pes de la capitalitat de la ciutat de Girona va tenir, sens dubte, una incidència decisiva en la superior trajectòria periodística respecte a Figueres. De l'any 1809 al 1936 veieren la llum a la ciutat de Girona 263 publicacions, mentre que a Figueres ho van fer menys de la meitat, en concret 126 publicacions. Amb tot, i més enllà dels beneficis derivats de la condició de cap provincial, la ciutat de Girona va disposar d'un fort pes cultural que es manifestà generosament en el camp de la premsa i d'alguns projectes empresarials en l'àmbit periodístic prou consistents. ■

Darius Rahola, propietari i editor de *L'Autonomista*. Font: Arxiu personal de Lluís Costa.

Bibliografia bàsica

- L. COSTA, *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*, Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1987.
- L. COSTA, *El Autonomista: el diari dels Rahola. Els orígens del periodisme modern a Girona (1898-1939)*, Girona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 2000.
- J. GUILLAMET, *La premsa comarcal. Un model català de periodisme popular*, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983.
- J. GUILLAMET; M. MORENO; A. TEIXIDOR; A. TESTART, *Història de la premsa de Figueres, 1809-1980*, Figueres: Ajuntament de Figueres, 2009.
- M. MORENO CHACÓN, «La premsa republicana figuerenca durant la Restauració (1875-1923)», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 34, Figueres: 2001, p. 425-458.

Notes

1. J. GUILLAMET, (1983) p. 59-72.
2. No considerem la reimpressió del periòdic literari editat el 1763, *El Caxon de Sastre Cathalan*, com a publicació pròpia de Figueres, atès que era una simple rèplica del periòdic de Madrid, que més tard es reedità a Barcelona.
3. A manera de dada comparativa, observem que a Madrid apareixen més de cent periòdics, seixanta dels quals són de caire polític. Vegeu A. BAHAMONDE i J. TORO, «El Sexenio Democrático, 1868-1874», en *Historia 16*, Madrid: Salvat, 1982, p. 51.